
GEORGE HARINCK

Vluchtelingen en vreemdelingen

Lokale Nederlandse kerken en de Belgische vluchtelingen in de Eerste Wereldoorlog

Vluchtelingen en vreemdelingen

Voor Nederlandse kerken en christenen ten tijde van de Eerste Wereldoorlog was het woord ‘vluchtelingen’ verbonden met het verleden of met een verre wereld. Protestanten dachten bij dat woord in eerste instantie aan de eerste christenen die bij de verwoesting van Jeruzalem in 70 de stad moesten ontluchten, aan Nederlandse vluchtelingenkerken uit de zestiende eeuw te Londen, Emden en de Pfalz, of aan de Hugenoten die ten tijde van de herroeping van het Edict van Nantes (1685) moesten wegvluchten uit Frankrijk. In romans, populair geschreven kerkgeschiedenissen, maar ook in degelijke bronnenpublicaties figureerden vluchtelingen en sympathiseerde men met hun triest lot. Rooms-katholieken dachten bij vluchtelingen eerder aan andere werelddelen, zoals het Zuid-Amerikaanse Mexico, waar katholieken vervolgd werden en geestelijken vermoord.¹

Het woord ‘vluchteling’ was dus gangbaar in het geschied- of wereldbeeld, maar met vluchtelingen zelf had men nog nooit te maken gehad. De Eerste Wereldoorlog bracht in Nederland met de komst van Belgische vluchtelingen een verschijnsel mee, dat de toenmalige generatie en ook de generatie daarvoor niet gekend had: vluchtelingen. De oorlog en de verwoesting die deze in België met zich meebracht waren reeds een nieuwe werkelijkheid, maar dat stond in de krant en bleef nog buiten de eigen levenssfeer. Maar daarenboven werd men geconfronteerd met tienduizenden Duitse en vooral Belgische buitenlanders die, om met de Britse dichter Rupert Brooke te spreken, van de hel van de oorlog in de nog echtere hel van de vlucht terecht waren gekomen.² Ze hadden huis en haard moeten verlaten en liepen nu vervuild en be-rooid door de Nederlandse straten en langs de huizen, en vroegen met een vreemd accent of in een vreemde taal om hulp, om water of brood, of om wat stro om op te slapen. En die gewoonten en gebruiken hadden die een inbreuk deden op de dagelijkse gang

¹ Zie bijvoorbeeld *De Tijd*, 17 juli 1914.

² Rupert Brooke, geciteerd in Paul Moeyes, *Buiten schot. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog 1914-1918* (Amsterdam/Antwerpen: De Arbeiderspers, 2001) 90.